

СВІТОГЛЯД ЯК ФАКТОР ЦІЛІСНОСТІ ТА СИСТЕМНОЇ СТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Тітов І. Г.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
titovpsy@gmail.com*

Актуальність дослідження зумовлена сучасними екзистенційними викликами, що вимагають від кожної людини вироблення продуктивної життєвої позиції, якнайповнішого розкриття здатності «вибудувати» власне буття, збереження цілісності внутрішнього світу та його вдосконалення у гармонії із собою, іншими людьми, життям у цілому та апелюють до пошуку відповідних психологічних ресурсів, які б уможливили продуктивне вирішення цих проблем.

Мета – розкрити організуючу роль світогляду у забезпеченні цілісності та системної стійкості особистості.

Будемо виходити із розуміння цілісності особистості як міри її якісної визначеності, інтегрованості, самодостатності та автономності, а її системної стійкості – як оптимального співвідношення та рухливої рівноваги її складників, що виявляється, з одного боку, у протидії дестабілізуючим впливам, а з іншого – у потенційній відкритості до інформаційного та інших видів обміну з оточуючим середовищем, що уможлиблюють особистісний розвиток. Указані параметри особистісного модусу буття людини визначаються наявністю функціональних зв'язків світогляду зі спрямованістю, когнітивною сферою, системою регуляторики, досвідом та характером людини (рис. 1).

Світоглядні інстанції утворюють вищі щаблі спрямованості особистості, забезпечуючи у разі виникнення боротьби мотивів, суперечності між цінностями і смислами, мотивами і цілями, цілями та засобами їхнього досягнення акти вибору з-поміж конфліктуючих між собою спонукань, внаслідок чого утворюється більш-менш центрований та стійкий ієрархічний контур субординаційно-координаційних відносин між провідними мотиваційно-ціннісними утвореннями особистості. В такий спосіб світоглядні переконання та ідеали визначають характер спрямованості особистості: утворюють той полюс абсолютних, кінцевих причин, цілей, цінностей та смислів, «відносно якого особистість здійснює відлік власної поведінки та ладу думок як належність, обов'язковість, справедливість, правоту тощо» [2, с. 77], що, своєю чергою, уможлиблює продуктивне здійснення тактичних та стратегічних життєвих виборів [1].

Рис. 1. Функціональні зв'язки світогляду в структурі особистості

Зв'язок світогляду з когнітивною сферою особистості виявляється при розв'язанні людиною життєвих задач, де світоглядні структури, опосередковуючи процес вироблення особистістю пізнавального ставлення до конкретної життєвої задачі, беруть участь у метакогнітивній регуляції процесу її розв'язання з подальшою втіленням прийнятого рішення у життєвій стратегії. Вибудовування останньої пов'язане з актуалізацією відповідних елементів життєвого досвіду, їхнім переведенням із абстрактного змісту свідомості до конкретної структури проектованої життєдіяльності. Засобом такого переведення виступають світоглядні переконання, котрі задають ціннісно-сміслові параметри життєвої програми – моделі наміченого особистістю життєвого шляху – та визначають спектр можливих варіантів її реалізації [3]. Здійснення особистістю життєвої програми відбувається у формі свідомої саморегуляції, в межах якої світогляд визначає (1) унікальність, граничну з точки зору вищих людських цінностей осмисленість, а відтак – позаситуативну спричиненість дій, тобто їхній вчинковий характер; (2) можливість вільно змінювати критеріальні основи здійснюваних вчинків; (3) специфічні механізми зворотного зв'язку, що виявляються у ґрунтованому на відповідальності контролюванні наслідків вчиненого [6].

Насамкінець, систематично спонукаючи людину вчиняти певним чином, світогляд викристалізовується у характері особистості, її індивідуально-стильових особливостях життєздійснення, що визначають варіант життя, в якому об'єктивуються її світоглядні орієнтації – ідеали, переконання, моральні імперативи та смисложиттєві цінності.

Описана специфіка функціональних взаємозв'язків світогляду з основними компонентами особистісної структури дозволяє зробити припущення про його організуючу роль у забезпеченні продуктивної реалізації індивідом основних особистісних функцій: усвідомленні та реалізації власного Я в єдності всіх його проявів (фізичного, психологічного, соціально-рольового, екзистенційного тощо); зміні співвідношення та спрямованості детермінаційних впливів та побудові на цій основі вільної та відповідальної поведінки; забезпеченні довільності та вольової регуляції різних видів соціальної активності; позиціюванні себе відносно свого минулого, теперішнього та майбутнього з наступним вибудовуванням часової перспективи власного життя; забезпеченні продуктивного входження у діалогічно-творчу взаємодію з культурою як її генеративне, формотвірне начало [4].

Світогляд, задаючи за допомогою системи генералізованих смисложиттєвих орієнтацій функціональні межі ставлення особистості до світу, встановлює тим самим і границі її *цілісності* – міру інтегрованості, самодостатності та автономності, якісної визначеності та своєрідності. Разом із тим, сформований світогляд визначає *системну стійкість особистості*, що виявляється в її здатності виходити в процесі побудови та реалізації життєвого шляху із власної системи цінностей і смислів, протистояти тиску зовнішніх впливів, що суперечать її поглядам та переконанням, перетворювати ситуацію та свою поведінку відповідно до намічених цілей, розвивати свої внутрішні потенціали, не дивлячись на зміни біологічної, психологічної, соціальної сторін буття [5].

Отже, світогляд утворює тісні функціональні зв'язки зі спрямованістю особистості, її когнітивною сферою, системою регуляторики, досвідом та характером, істотно впливає на процеси здійснення життєвих виборів, вирішення життєвих задач, вибудовування та реалізацію стратегії власного життя, визначаючи цілісність особистості та системну стійкість її психологічної структури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г. А. Выбор в жизни человека как предмет системологического и психологического анализа. *Мир психологии*. 2010. №1. С. 197-208.
2. Иванов В. П. Мировоззрение как форма сознания, самоопределения и культуры личности. В кн.: Мировоззренческая культура личности: философские проблемы формирования. К. : Наукова думка, 1986. С. 10-88.
3. Сохань Л. В. Искусство жизнотворчества. Предназначение. Жизнотворчество. Судьба: Социологические очерки, социально-психологические эссе, интервью, глоссарий. К. : Издательский Дом Дмитрия Бурого, 2010. 576 с.
4. Тітов І.Г. Інтегративна модель структурно-функціональної організації особистості. *Психологія і особистість*. 2016. №1(9). С.18-30.
5. Тітов І. Г. Психологія світогляду: особистісний контекст. *Психологія і особистість*. 2017. №1(11). С.13-24.
6. Тітов І. Г. Співвідношення світогляду зі структурними компонентами особистості. *Психологія і суспільство*. 2019. №1(75). С.60-66.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тітова Г. Є.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Адаптація студентів до навчання у вищому навчальному закладі є складним та багатограним процесом, а його успішність залежить від ряду зовнішніх та внутрішніх чинників. Безліч досліджень свідчать, що чим успішніше студент адаптується до нових соціальних умов, колективу, його норм та цінностей, тим більше в нього можливостей накопичити досвід для подальшої професійної діяльності, що, в свою чергу пов'язано з черговим етапом адаптації. Виникнення тих чи інших ускладнень у процесі адаптації може суттєво впливати як на навчальну діяльність студентів, так і на соматичний та психоемоційний стан. Особливого значення ця проблематика набуває у контексті воєнного стану. Так, науковці зазначають, що адаптація студентів до навчання є значно ускладненою через ізоляцію та впровадження дистанційного навчання, розвиток негативних емоційних станів, зміною видів навчальної діяльності, втратою мотивації тощо.

Науковці зазначають, що студент є суб'єктом адаптаційного процесу, що активно змінює та розвиває особистість, формує нові адаптаційні поведінкові стратегії у взаємодії з освітнім середовищем, у тому числі в умовах воєнного стану. При цьому важливо враховувати рівень розвитку адаптаційного потенціалу особистості, який вказує на ступінь відповідності психічного стану